

Posudek na disertační práci Jana Chodějovského

„Lužice v plánech na vybudování nového Československa. Velké naděje a rychlé vystřízlivění českých slavistů“. Praha 2011, 211 s. Pro FF UK Praha

Čím více se vzdalujeme od momentu zániku Československa, tím zřetelněji se ukazuje nesamozřejmost vzniku tohoto státu, ale i jeho historický význam v dějinách střední Evropy a především v dějinách Čechů a Slováků. Potvrzuje to mimoděk i disertační práce Jana Chodějovského věnovaná jednomu z dílčích problémů formování představ o územní rozloze nového státního útvaru v letech první světové války a zápasu o vymezení jeho hranic po skončení tohoto válečného konfliktu. Dosavadní historické bádání se již v značně rozsáhlé produkci vyjádřilo k těmto otázkám, poněkud stranou však zůstala nenaplněná idea přiřčení Horní a Dolní Lužice, území obývaného z valné části Lužickými Srby, nejmenším z existujících slovanských národů. Složitost postavení Lužičanů v tehdejší Evropě, nezáměr rozhodujících mocností na řešení jejich emancipačních požadavků, ale i slabost jejich politické reprezentace byly hlavními příčinami ztroskotání nadějí na národní emancipaci, které vkládali do okamžiků naplněných všeobecným voláním po právu národů na sebeurčení. Nejen historické důvody, ale i tradice kontaktů s českým prostředím a především geografická blízkost a vlastní slabost vyvolala přirozeně v lužickosrbské společnosti vzniknout myšlenka začlenění do vznikajícího československého státu. To jsou ve stručnosti premisy, z nichž vychází autor předkládané práce.

Samotné téma se mu rozpadá na tři obsahově chronologicky navazující dílčí otázky: problém Lužice na Pařížské mírové konferenci po první světové válce, podpora kulturních a emancipačních snah Lužičanů z Československa a dění v Lužicích v meziválečném období a konečně opětné oživení nadějí na národní emancipaci a jejich nové ztroskotání po druhé světové válce. Hned na počátku hodnocení lze konstatovat, že Chodějovského výklad zaujme nejen hloubkou autorova proniknutí do zvolené problematiky a uvážlivým, resp. kritickým přístupem k informačním zdrojům, ale vedle toho i jasným řazením myšlenek a kultivovaným jazykem, jímž prezentuje své soudy a úvahy. Práce si uchovává srozumitelnost a přitažlivost i v momentech, kdy se autor pouští do detailních popisů vnějších i zákulisních stránek jednání o lužickém problému. Disertant si byl si od počátku vědom, že šlo ve všech fázích o dílčí otázku v rámci úsilí o uspořádání Evropy po obou světových konflagracích. Zřejmě proto, aby zařadil téma do širšího historického kontextu, věnoval rozsáhlé pasáže vývoji česko-lužických vztahů před první světovou válkou, představám české politiky o charakteru a podobě budoucího československého státu a zejména pak přípravě československých činitelů na pařížská mírová jednání a jejich úsilí dosáhnout uspokojivého výsledku. Zdá se však, že byl

natolik zaujat celým komplexem zápasu o prosazení hranic československého státu, že se v dlouhých pasážích jakoby vytrácelo zvolené téma. Jakmile se k němu vrátil, bezpečně ukázal problematičnost úsilí o připojení obou Lužic, včetně nezájmu velmocí na tomto řešení i vlažného, resp. pragmatického postoje československé diplomacie, která si byla vědoma nereálnosti těchto nadějí. Zamýšlí se kriticky zejména nad postupy Edvarda Beneše, dokáže však pochopit i jeho realistický pohled na možnosti, které se v „koncertu“ velmocí československé delegaci nabízely. Připojení lužického území, stejně jako území Kladska či zřízení koridoru k Jugoslávii zákonitě ztroskotalo. Nadšenci pro národní emancipaci Lužických Srbů prožili trpké zklamání. Českoslovenští vyjednavací však uhájili nezbytné podmínky pro existenci nového státu. Právě v těchto pasážích se autorovi podařilo spolehlivě doložit onu již zmíněnou nesamozřejmost vzniku Československa.

Kapitola týkající se meziválečného období má střízlivější charakter, popisuje řadu iniciativ zaměřených na podporu alespoň dílčích požadavků Lužických Srbů (respektování menšinových práv v Německu), i když i v této etapě šlo o vlažný přístup oficiálních československých míst a o omezené možnosti soukromých snah. Přesto je cenné, že se J. Chodějovskému podařilo zmapovat i tuto stránku existence meziválečné Československé republiky. V Evropě rozvrácené dopadem a následku druhé světové války se zdálo, jakoby svitla nová naděje na splnění tužeb národně uvědomělých Lužických Srbů. Německo bylo poraženo, docházelo k obrovským etnickým přesunům, Lužice již nebyly izolovány v německém moři, ale ocitly se na hranici v sousedství slovanského Polska. Autor i v tomto případě postřehl ony nepříznivé faktory, které znemožnily řešit lužický problém v duchu přání Lužických Srbů. Rozhodly opět zájmy velmocí, v podstatě pasivní přístup československé politiky měl jen druhořadý význam. Srbové v Lužicích byli ponecháni svému osudu. Srovnáme-li jejich situaci s osudy české společnosti, pak vynikne skutečnost, o níž jsem se zmínil na začátku posudku, tj. nesamozřejmost existence Československa a v souvislosti s tím hluboká úcta k těm, kteří se o československý stát zasloužili. I v tom vidím jeden z cenných výsledků předložené práce.

Kromě již zmíněných výhrad k příliš rozsáhlému prezentování příprav na pařížskou konferenci, které bylo již v literatuře dříve zpracováno, nelze předkládané práci vytknout závažné nedostatky (snad jen na několik místech došlo opakování stejných faktů ve stejných souvislostech). Jde o práci vysoce profesionální a doporučuji ji přijmout jako základ k disertačnímu řízení.